

Utenriksanalyse: Hva Krimkrigen har å lære oss

STEIN TØNNESSON Historiker og fredsforsker. Direktør ved Institutt for fredsforskning (Prfo).
Interesseområder: fred (i både snever og utvidet forstand), Kinas fremvekst som stormakt, «krigen mot terror». stein@prfo.no

Morgenbladet 12.-18. September 2008

For å forstå dagens situasjon i Svartehavet er det bedre å gå til Krimkrigen enn den kalde krigen.

Etter Russlands invasjon av Georgia ble vi forskere spurt om og om igjen om vi var på vei inn i en ny «kald krig». Spørsmålet irriterte fordi forskjellene er så åpnebare og fordi spørsmålet avslørte journalistenes korte hukommelse.

Det var også litt ergerlig at så mange var mer interessert i det nokså problemfrie norsk-russiske forholdet enn i den vanskelige situasjonen rundt Svartehavet. Senere har jeg kommet til at

kaldkrigsspørsmålet ikke var så dumt likevel, for det tvinger oss til å lete etter viktige forskjeller.

Det viktigste er ikke at den kalde krigen var ideologisk, mens dagens Russland fører tradisjonell maktpolitikk. Det viktigste er heller ikke at Russland er integrert i den kapitalistiske verdensøkonomien, mens Sovjetunionen hadde en avsondret planøkonomi. Det viktigste er at den kalde krigen var nettopp kald, iallfall i Europa og ved Svartehavet.

Det var ingen direkte, varm krig mellom stormaktene. De avskrekket hverandre med atomvåpen. Grensene mellom blokkene var dessuten godt kjent. Mye av grunnlaget var lagt

da Stalin, Churchill og Roosevelt møttes i Jalta på Krim i februar 1945. I dag har vi ingen klare innflytelsesfærer, og det er fare for varm krig ved Svartehavet, med Nato-land som deltagere.

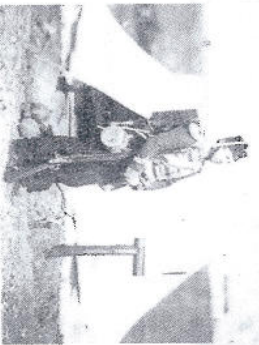
For å finne lignende forhold kan det være nyttig å gå tilbake i historien. Kanskje til andre verdenskrig, da storkrigen mellom Tyskland og Sovjetunionen også var borgerkrig i Ukraina og Kaukasus. Kanskje til den russiske borgerkrigen etter revolusjonen i 1917 da franske og britiske styrker gjorde landgang i Ukraina, på Krim og i Georgia. Eller kanskje helt til Krimkrigen 1853-56. Den gang var det internasio-

nale systemet dominert av fem europeiske stater: Storbritannia, Frankrike, Habsburg-riket (Østerrike) og Russland. Det russiske tsarriket hadde gjennom to hundre år ekspandert østover mot Kina, sørover i Sentral-Asia, vestover mot Østersjøen og dessuten mot Svartehavet, der Sevastopol på Krim ble gjort til festningsby og flåtebase fra 1783. Det osmanske rikets svekkelse tillot Russlands fremrykning, og Kremlopåtok seg fra den greske frihetskrigen og fremover en rolle som

forsvarer av krisne minoriteter på Balkan, ikke minst i de fyrstedømmene ved Donau som senere ble til Romania. Russlands fremrykning skapte frykt i Vest-Europa.

Europiske liberale og konservative foretrakk svak tyrkisk fremfor sterk russisk makt. Samtidig var Russland en av garantimaktene for den konservative freden som hersket i Europa etter Napoleonkrigene og Russland hjalp andre stater med å undertrykke opprør i revolusjonsåret 1848.

I tiden mellom napoleonskrigenes avslutning i 1815 og utbruddet av 1. verdenskrig i 1914 var det få kriger i Europa, mens Kina og USA hadde hver sine fryktelige borgerkriger. Det nærmeste Europa kom til storkrig i tiden mellom Waterloo og skuddet i Sarajevo var Krimkrigen.

Kan sjå igjen: Krigsfaren øker når stormakter blander seg inn i lokale konflikter. Bildet viser en vanlig britisk soldat i Krimkrigen.

Bakgrunnen lå egentlig ikke på Krim, men i at Frankrike valgte seg en ny leder, Louis Bonaparte, som gjorde seg til keiser Napoleon III i 1852. Han var ikke fornøyd med maktbalansen i Europa og tok til å intrigere mot Russland i Istanbul. Napoleon ordnet det slik at katolikkenes styrket sin stilling i Jerusalem på bekostning av de ortodokse kristne. Det fikk tsar Nikolas I til å øke sin støtte til de ortodokse kristne på Balkan, som var under osmansk styre.

I slutten av 1853 slo Russland til mot den osmanske flåten. Da fikk Frankrike med seg Storbritannia på å gå til motaksjon på Krim. Tsar Nikolas så Krim som så viktig at han holdt krigen gående i godt over to år med enorme lidelser før han døde og hans etterfølger, Aleksander II, skrev under på en ydmykende fredsavtale i 1856. I mellomtiden hadde Storbritannia forsøkt å utvide krigen ved å gjøre landgang også i Østersjøen.

Mye er helt forskjellig, men lærdommene fra Krimkrigen kan være følgende: For det første kan det oppstå stor krigsfare når stormakter begynner å spille på – eller lar seg rive med av – lo-

kale konflikter mellom ulike folkegrupper. For det andre er det store likheter i hvordan tsaren så på Svartehavet den gangen og statsminister Putin og president Medvedev ser på Svartehavet i dag. Den gangen holdt tsaren Krim mens Tyrkia dominerte sørsiden av havet og fikk støtte fra vestmaktene. I dag er de tidligere osmanske landene på Balkan medlemmer av Nato, og land som tsarriket hadde lagt under seg på 17-1800-tallet har søkt om Nato-medlemskap. Det trengs en god dose forsiktighet i Svartehavet for å unngå nye tragedier. I så måte spiller Frankrikes president Sarkozy en langt mer fortjenstfull rolle enn hans forgjenger Napoleon III.